

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مای درس

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

درس هشتم منطق پایه دهم انسانی

مهدیه شریفی پور دبیر منطق

مای درس

تحصیلی: ۱۴۰۰-۱۴۰۱

گروه آموزشی عصا سال

شهرستان بندر خمیر

www.my-dars.ir

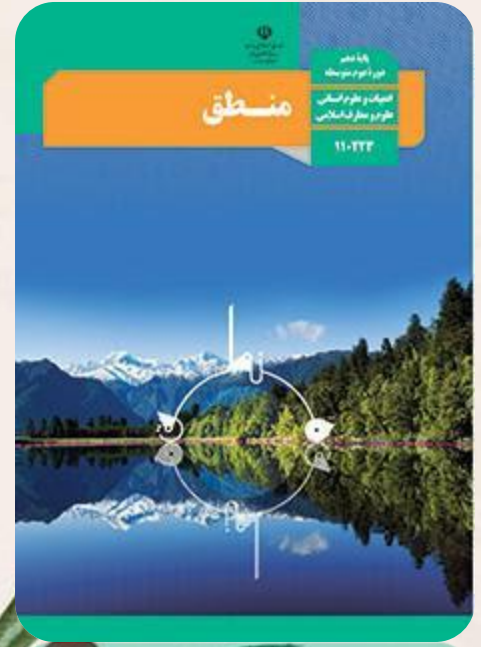
درس هشتم

قیاس اقترانی

مای درس

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

هدف کلی: آنچه در این درس می خوانیم:

❖ در این درس ابتدا با قیاس اقتزانی آشنا می شویم و اجزای آن به خصوص «حد وسط» را به طور کامل می شناسیم و بر اساس جایگاه «حد وسط» چهار شکل قیاس اقتزانی را معرفی می کنیم و سپس به بیان مغالطه مربوط به «حد وسط» است؛ یعنی «مغالطه عدم تکرار حد وسط» می پردازیم. بعد از آن با بحث ازدامنه مصادیق موضوع و محمول و بررسی شرایط معتبر بودن قیاس می پردازیم و این شرایط را در سه مورد بیان می کنیم.

۱. هر دو مقدمه سالبه نباشد.

۲. حد وسط در هر دو مقدمه علامت منفی نداشته باشند.

۳. هر کدام از موضوع و محمول که در نتیجه علامت مثبت داشتند، در مقدمات نیز علامت

مثبت داشته باشند. گروه آموزشی عصر

هر قیاس که این سه شرط را با هم داشته باشد قیاس معتبر محسوب می شود.

اهداف جزئی: آنچه که بعد از پایان درس فراگیر باید بتواند:

تعریف قیاس اقترانی حملی را بیان کند.

نقش حد وسط در ارتباط با قدمات را بداند.

تعیین چهار شکل قیاس و تفاوت شکل اول و چهارم را تشخیص دهد.

آشنایی با مغالطه عدم تکرار در حد وسط را توضیح دهد.

دامنه مصادیق موضوع و محمول را تعیین کند.

شرایط اعتبار قیاس اقترانی حملی و قانون نتیجه قیاس را بیان کند.

دردرس پنجم با **اقسام استدلال** آشنا شدیم و یاد گرفتیم براساس «نتیجه استدلال» می توان استدلال را به دو دسته زیر تقسیم کرد:

۱- **استدلال قیاسی**: از مقدمات ضرورتاً به نتیجه پی می بریم.

۲- **استدلال استقرایی**: که در آن مقدمات از نتیجه حمایت نسبی می کنند.

قیاس اقرانی

استدلال قیاسی دو نوع دارد

قیاس استثنایی

در این درس به بررسی و توضیح **قیاس اقرانی** می پردازیم.

www.my-dars.ir

قیاس اقترانی:

قیاسی است که اجزای نتیجه آن در میان مقدمات پخش شده اند.
همان طور که در مثال زیر مشاهده می کنید «آهن» که موضوع نتیجه است در مقدمه اول وجود دارد.

مقدمه اول: هر آهنی فلز است.

مقدمه دوم: هر فلزی در اثر حرارت منبسط می شود.

مای درس

نتیجه: آهن در اثر حرارت منبسط می شود.

www.my-dars.ir

اجزای قیاس اقترانی:

قیاسی اقترانی از دو مقدمه و یک نتیجه تشکیل شده است.

مقدمه اول: مقدمه ای است که **موضوع** نتیجه در آن قرار دارد.

مقدمه دوم: مقدمه ای است که **محمول** نتیجه در آن قرار دارد.

حد وسط: جزء مشترکی است که در **مقدمه اول و دوم** وجود دارد

اما در **نتیجه** حذف شده است.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

اگر حد وسط وجود نداشته باشد رابطه ای میان دو قضیه برقرار نمی شود و نمی توان نتیجه ای به دست آورد...

به عبارت دیگر اگر موضوع یا محمول یک مقدمه با موضوع و محمول مقدمه دیگر یکسان و قرین است که آن را «حد وسط» می گویند و به همین دلیل به این نوع از قیاس، قیاس اقتزانی می گویند.

قیاس اقتزانی به دو نوع تقسیم می شود.

□ ۱- قیاس اقتزانی حملی

□ ۲- قیاس اقتزانی شرطی

در این درس به توضیح قیاس اقتزانی حملی خواهیم پرداخت.

www.my-dars.ir

قیاس اقترانی حملی از لحاظ جایگاه «حد وسط» در دو مقدمه چهار حالت دارد که به هریک از این حالات یک «شکل» می گویند.

شکل اول: حد وسط در مقدمه اول محمول و در مقدمه دوم موضوع است.

مقدمه اول : هرالف ب است.

مقدمه دوم: هر ب ج است.

گروه آمدن: سقراط فانی است

هر الف ج است

شکل دوم: حد وسط درهر دو مقدمه محمول است.

مقدمه اول: هر سببی میوه است.
مقدمه دوم: هیچ انسانی میوه نیست

مقدمه اول : هرالف ب است.
مقدمه دوم: هیچ ج ب است.

هیچ سببی انسان نیست.

هیچ ج الف است

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

شکل سوم: حد وسط در هر دو مقدمه موضوع است.

مقدمه اول: هرانسانی متفکر است.

مقدمه دوم: بعضی انسان ها نویسنده اند

مقدمه اول: هرب الف است.

مقدمه دوم: بعضی ب ج است.

بعضی متفکران نویسنده اند.

بعضی الف ج است

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

شکل چهارم: حد وسط در مقدمه اول موضوع و در مقدمه دوم محمول است.

مقدمه اول: هرب الف است.

مقدمه دوم: بعضی ج ب است.

بعضی الف ج است. :: بعضی جانداران مهر ه دارند.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

«شکل اول» «شکل دوم» «شکل سوم» «شکل چهارم»

مقدمه اول: الف ب - - الف ب - - الف ب - - الف ب -

مقدمه دوم: ب ج - - ب ج - - ب ج - - ب ج -

.. -- الف ج - .. -- الف ج - .. -- الف ج - .. -- الف ج -

مای درس

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

راه حل ساده تشخیص حد وسط

هر الف **ب** است .
هر **ب** ج است .

۱

هر الف **ب** است .
هر ج **الف** است .

۴

۲

هر الف **ب** است .
هر الف **ج** است .

۳

به مثال های زیر توجه کنید.

آیا می توانید با کمک دوستان خود اشکال این استدلال ها را بیان کنید؟ .

نتیجه ::	مقدمه دوم	مقدمه اول
پس: انگور همسر خسرو است	شیرین همسر خسرو است	انگور شیرین است
پس: دیوار دارای گوش است	موش دارای گوش است؛	دیوار دارای موش است
پس: یخ مایع است.	آب مایع است؛	یخ از آب است؛

شرط اول: برای نتیجه گیری صحیح از دو قضیه حملی، تکرار حد وسط (به صورت لفظی و معنایی) است تا دو قضیه با یکدیگر ارتباط پیدا کنند.

در صورتی که از قیاسی که **حد وسط** در آن تکرار نشده است، نتیجه گیری شود، فرد دچار «**مغالطه عدم تکرار حد وسط**» می شود

❖ در مثال اول «**اشتراک لفظ**» در کلمه **شیرین** باعث **عدم تکرار حد وسط شده است**.

❖ در مثال دوم «**محمول قضیه اول داری موش است**» اما «**موضوع قضیه دوم موش است**» بنابراین **حد وسط عیناً تکرار نشده است**.

❖ در مثال سوم **محمول قضیه اول «آب» است** و **موضوع قضیه دوم «از آب»** بدین جهت در اینجا نیز **حد وسط به صورت یکسان تکرار نشده است**.

بیان ساده حد وسط باید دو شرط داشته باشد:
حد وسط به یک معنا باشند: اگر حد وسط دارای بیش از یک معنا بود
مغالطه اشتراک لفظ صورت گرفته و حد وسط نداریم)

حد وسط عین هم باشد: « معمولاً نشانه های آن وجود حرف اضافه «از»
و «دارای» است.

مای درس

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

قانون نتیجه قیاس:

حد وسط تنها نقش ارتباطی میان دو مقدمه استدلال دارد و در نتیجه استدلال حذف می شود. موضوع نتیجه از مقدمه اول و محمول آن از مقدمه دوم به دست می آید کیفیت نتیجه در قیاس اقترانی از این قانون کلی پیروی می کند که اگر یکی از مقدمات استدلال سالبه باشد، نتیجه نیز سالبه خواهد بود. بنابراین با مشاهده مقدمات قیاس می توانیم تشخیص دهیم که نتیجه سالبه است یا موجه.

اگر نتیجه قیاس از این قانون پیروی نکرده باشد، آن قیاس نامعتبر است.

دامنه مصادیق موضوع و محمول:

در قضیه **سالبه** همه مصادیق محمول (+) و در قضیه **موجبه** برخی از مصادیق محمول (-) مورد نظر است. **سور کلی** شامل همه مصادیق موضوع (+) و **سور جزئی** شامل برخی از مصادیق موضوع (-) است. در قضایای **شخصیه** نیز همه مصادیق موضوع (+) مورد نظر هستند. این دو نکته ساده اساس تعیین اعتبار یک قیاس اند. لذا برای آنکه در بررسی اعتبار قیاس، این دو نکته را به خاطر داشته باشیم، با گذاشتن علامت مثبت + برای همه مصادیق و علامت منفی - برای برخی از مصادیق، **دامنه مصادیق موضوع و محمول** قضایای محصوره را به صورت زیر مشخص می کنیم.

ب - است	هر الف +
ب - است	بعضی الف -
ب + نیست	هیچ الف +
ب + نیست	بعضی الف -

ریز نکته:

بحث دامنه مصادیق موضع و محمول اساس تعیین اعتبار یک قیاس است .
با گذاشتن علامت مثبت (+) همه مصادیق و علامت منفی (-) بعضی مصادیق را مورد نظر داریم؛ بنابراین دامنه مصادیق موضوع و محمول قضایای محصوره به صورت زیر مشخص می شود.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

تذکر:

در قضایای شخصیهِ نیز همه مصادیق موضوع (که یک فرد مشخص است) مورد نظرند.
لذا همواره برای موضوع قضایای شخصیهِ مثبت (+) استفاده می‌کنیم.

+

سقراط انسان است.

+

ابن سینا تاجر نیست.

محمول قضایای شخصیهِ از نظر دامنه مصادیق از قانون محمول قضایای محصوره تبعیت می‌کند (یعنی در قضایای موجبه منفی (-) و در قضایای سالبه مثبت (+) هستند.

+

سقراط انسان است

گروه آموزشی عصر

ابن سینا تاجر نیست.

www.my-dars.ir

شرایط معتبر بودن قیاس:

برای آن که قیاسی معتبر باشد، باید سه شرط زیر درباره آن صادق باشد :
❖ هر دو مقدمه سالبه نباشند.

هرگاه دیدیم هر دو فعل جمله ما منفی (نیست) باشد فاقد این شرط است مانند این: قیاس
هیچ الف ب نیست بعضی الف ج نیست :: پس بعضی ب ج نیست.

❖ حد وسط در هر دو مقدمه علامت منفی نداشته باشد.

در شکل دوم، اگر بینیم همزمان کنار هر دو کلمه مشترک (حد وسط) هر دو فعل ما مثبت
(است) باشد فایده این شرط است مانند این قیاس:

هر ج ب است بعضی الف ب است . پس بعضی ج الف است.

در شکل سوم: اگر همزمان کنار هر دو کلمه مشترک (حدوسط) هر دو **سور** ما
جزئیة (بعضی یا برخی) ، باشد باز فاقد این شرط است مانند:
بعضی ب الف است بعضی ب ج است .

❖ هر کدام از موضوع یا محمول که در نتیجه علامت مثبت داشتند، در مقدمات
نیز علامت مثبت داشته باشند.

در صورتی که قیاسی یکی از شرط های فوق را نداشته باشد، نامعتبر خواهد بود
و در صورتی که هر سه شرط را برآورده کند، آن را معتبر می نامند.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

هر گاه هر دو فعل جمله (نیست) یا هر دو سور جمله (بعضی یا برخی) باشد، در اینجا قیاس نامعتبر است اما موارد دیگری هم وجود دارد و بهتر است طبق شرایط معتبر بودن قیاس عمل کنیم.

تذکر:

- ❖ هنگام بررسی اعتبار یک قیاس، به موضوع یا محمولی که در نتیجه منفی اند، کاری نداریم.
- ❖ در بررسی اعتبار یک قیاس، علاوه بر سه شرط مذکور، قانون نتیجه قیاس را نیز بررسی می‌کنیم.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

بررسی شرط نخست:

❖ هر دو مقدمه سالبه نباشد:

هیچ اسبی بالدار نیست

هیچ بالداري سم دار نیست

قیاس نامعتبر

∴ هیچ اسبی سم دار نیست

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

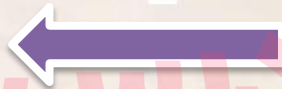
بررسی شرط دوم:

❖ حد سطر در هر دو مقدمه علامت منفی نداشته باشد.

هر پرنده ای حیوان است.

بعضی حیوانات آبی هستند.

قیاس نامعتبر

∴ بعضی پرندگان آبی هستند.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

بررسی شرط سوم:

❖ هر کدام از موضوع یا محمول که در نتیجه علامت مثبت داشتند، در مقدمات نیز علامت مثبت داشته باشند.
هیچ شیری پلنگ نیست.
بعضی شیرها گربه سان هستند.

قیاس نامعتبر

∴ بعضی پلنگ ها گربه سان نیستند.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

قیاس معتبر:

هیچ شیری + پلنگ - نیست.
هر گربه ای + پلنگ - است.
هیچ الف ب نیست.
هر ج ب است

∴ هیچ شیری + گربه - نیست.
∴ هیچ الف ج نیست

قیاس معتبر

www.my-dars.ir

قیاس معتبر:

بعضی الف-ب- است .

هر ب + ج - است.

∴ بعضی الف - ج - است.

قیاس معتبر

مای درس

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

سوالات:

- ۱- قیاس اقترانی حملی را تعریف کنید و برای آن یک نمونه مثال بنویسید. دارای دو مقدمه حملی است مانند هر الف ب است هر ب ج است پس هر الف ج است.
- ۲- برای آنکه قیاسی معتبر باشد، چه شرط لازم است؟ آنها را بنویسید. سه شرط. شرط اول، هر دو مقدمه سالبه نباشند. شرط دوم، حد وسط در هر دو مقدمه علامت منفی نداشته باشد. شرط سوم هر کدام از موضوع یا محمول که در نتیجه علامت مثبت داشتند، در مقدمات علامت مثبت داشته باشند.
- ۳- به جزء مشترک میان دو قضیه چه می گویند؟ حد وسط
- ۴- لفظی که در هر دو مقدمه دیده می شود اما در نتیجه حذف می شود، چه نام دارد؟ حد

گروه آموزشی عصر

وسط

www.my-dars.ir

جاهای خالی را با استفاده از کلمات مناسب کامل کنید.

۱- پس از حذف کردن حد وسط،... نتیجه از مقدمه اول و... آن از مقدمه

دوم به دست می آید موضوع، **محمول**

۲- در قضایای ..... همه مصادیق موضوع (+) مور نظر هستند. **شخصیه**

۳- برای آنکه قیاسی معتبر باشد، نباید حد وسط در هر دو مقدمه

علامت ..... داشته باشد. **منفی**

۴- برای آنکه قیاسی معتبر باشد، باید هر دو مقدمه ..... نباشند. **سالبه**

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

تعیین کنید کدام عبارت صحیح و کدام غلط می باشد.

۱- در ارتباط میان دو قضیه در یک استدلال چهار حالت که در اصطلاح آنها را چهار

شکل قیاس اقترانی می نامند، قابل تصورند. **درست**

۲- لازم است موضوع یا محمول یکی قرین ، موضوع یا محمول دیگری باشد. به همین دلیل

به این نوع از قیاس می گویند. **درست**

۳- قیاس اقترانی پس از حذف کردن حد وسط، موضوع نتیجه از مقدمه دوم و محمول آن

از مقدمه اول به دست می آید. **نادرست**

۴- شرط اول برای نتیجه گیری صحیح از دو قضیه حملی، عدم تکرار حد وسط

(به صورت لفظی و معنایی) است تا دو قضیه با یکدیگر ارتباط پیدا کنند. **نادرست**.

گروه آموزشی عصر

www.my-dars.ir

خدایا چنان کن سرانجام کار تو خوشنود باشی ما رستگار

از حسن توجه شما عزیزان سپاسگزارم

شریفی پور

گروه آموزشی عصر

پایان

www.my-dars.ir